

Венгринюк О.В.,
старший викладач кафедри педагогіки,
психології та теорії управління освітою
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В 5-11 КЛАСАХ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Мистецька освітня галузь належить до освітніх галузей Державного стандарту базової середньої освіти та спрямована на розвиток естетичної культури учнів, їхнього творчого потенціалу й емоційної сфери, а також на формування здатності сприймати, аналізувати, створювати та інтерпретувати художні образи засобами різних видів мистецтва.

У 2026/2027 н.р. триває реалізація Державного стандарту базової середньої освіти (далі – ДСБСО), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898 [1]. Цим документом визначено мету базової середньої освіти та вимоги до результатів навчання здобувачів освіти на кожному циклі навчання в межах окремих освітніх галузей, зокрема мистецької. Також ДСБСО передбачає використання модельних навчальних програм з навчальних предметів та інтегрованих курсів. Відповідні документи розміщено на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України. Типова освітня програма, затверджена наказом МОН України від 19.02.2021 №235 (у редакції наказу МОН від 09.08.2024 №1120), забезпечує реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти відповідно до Концепції його впровадження до 2029 року та є основою організації освітнього процесу для учнів 5-9-х класів закладів загальної середньої освіти України [10].

Відповідно до ДСБСО мистецька освітня галузь покликана забезпечити гармонійний розвиток особистості учня чи учениці через засвоєння культурно-мистецьких надбань людства. Її завданнями є формування національної ідентичності в контексті міжкультурної комунікації, розвиток компетентностей

для творчого самовираження, розкриття творчого потенціалу та сприяння активній участі здобувачів освіти в культурному просторі України.

Компетентнісний підхід залишається одним із визначальних напрямів реалізації концепції Нової української школи. У мистецькій освітній галузі його впровадження спрямоване не лише на засвоєння учнями системи знань про мистецтво, а й на розвиток їхніх творчих здібностей, умінь аналізувати та інтерпретувати мистецькі твори, а також формування естетичного ставлення до навколишньої дійсності.

Серед ключових пріоритетів мистецької освіти виокремлюють інтеграцію різних мистецьких напрямів, посилення міжпредметної взаємодії з історією, літературою та етикою, застосування діяльнісного підходу, розширення використання цифрових освітніх ресурсів і створення умов для розвитку індивідуальної та групової творчості здобувачів освіти [5].

Реалізація інтегрованого підходу у викладанні мистецтва виступає важливим засобом формування в учнів цілісного художнього світогляду, посилення міжпредметних зв'язків та наближення мистецької освіти до реалій повсякденного життя. Такий підхід сприяє усвідомленню взаємозалежності різних видів мистецтва, а також їхнього зв'язку з культурою, історією, мовою та суспільними процесами.

На уроках мистецтва інтеграція реалізується через поєднання різних художніх напрямів, що забезпечує глибше розуміння світової та національної культурно-мистецької спадщини й формує уявлення про світ як цілісну систему. Основною метою такого підходу є розвиток інтересу учнів до мистецтва, усвідомлення його значення в житті людини та стимулювання творчої самореалізації через створення власних мистецьких проєктів.

Важливу роль у впровадженні діяльнісного підходу до викладання мистецтва відіграють проєктні форми роботи та дослідницька діяльність. Їхнє застосування сприяє активній участі учнів в освітньому процесі, розвитку самостійності і творчої ініціативи, формуванню критичного мислення та розкриттю індивідуального творчого потенціалу кожного учня й учениці [5].

Реалізація мистецької освітньої галузі в базовій середній освіті здійснюється відповідно до модельних навчальних програм для 5-9 класів, рекомендованих Міністерством освіти і науки України. Перелік чинних модельних навчальних програм для адаптаційного циклу (5-6 класи) та циклу базового предметного навчання (7-9 класи), зокрема міжгалузевого інтегрованого курсу «Драматургія і театр», розміщено на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України та вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» [5, 6].

Модельні навчальні програми «Мистецтво» для 7-9 класів забезпечують наступність змісту освіти між програмами для 5-6 та 7-9 класів, а також сприяють плавному переходу учнів від адаптаційного етапу навчання до базового предметного рівня. Програми розроблено відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, який визначає основну мету мистецької освітньої галузі – всебічний розвиток особистості учня через засвоєння мистецьких надбань людства [1, 2].

У другому циклі базової середньої освіти (базове предметне навчання) зберігається домінування музичного та образотворчого складників змісту мистецької освіти, водночас більшої уваги набувають аудіовізуальні явища, характерні для сучасного культурного простору.

Для учнів 7-9 класів універсальною основою інтеграції змісту визначено категорію «стилі мистецтва», що сформувалися в різні історичні епохи. Їхнє опанування передбачає пріоритетність таких видів діяльності, як інтерпретація мистецьких творів у культурологічному контексті, виконання індивідуальних і групових проєктів, розширення мистецтвознавчої та культурологічної термінології, а також здійснення професійно-орієнтаційних практик.

Упродовж усього періоду вивчення мистецтва акцент робиться не на засвоєнні окремих фактів, зокрема біографій митців чи аналізі конкретних художніх творів, добір яких належить до компетенції вчителя, а на формуванні узагальнених мистецьких уявлень і закономірностей. Структурування змісту

навчання здійснюється переважно за концентрично-спіралеподібним принципом, а на окремих етапах – за лінійним.

Система тематичних модулів інтегрованого курсу «Мистецтво» для 7-9 класів має гнучкий характер: учитель може варіювати послідовність і обсяг навчального матеріалу відповідно до освітніх потреб учнів, особливостей закладу освіти та наявних кадрових ресурсів.

Моделна навчальна програма міжгалузевого інтегрованого курсу «Драматургія і театр» охоплює результати навчання двох освітніх галузей – мовно-літературної та мистецької, що реалізує частково. Відповідно міжгалузевий інтегрований курс може впроваджуватися в закладі освіти *одночасно* з інтегрованим курсом «Мистецтво», *а не замість нього* для поглиблення і поширення внутрішньогалузевих і міжгалузевих зв'язків, більш детального ознайомлення учнів з одним із видів мистецтва – театральним [6].

Моделні навчальні та навчальні програми надають учителеві широкі можливості для творчої реалізації освітнього процесу. Зокрема, педагог має право самостійно обирати художній матеріал, методи й технології навчання, визначати розподіл навчального матеріалу за уроками, регулювати кількість годин на вивчення окремих тем і за необхідності змінювати порядок їхнього опрацювання протягом навчального року. Також учитель може добирати мистецькі твори відповідно до навчальної тематики та їхньої художньої якості, а також створювати творчі й ігрові завдання, забезпечуючи цілісність і логіку побудови уроку.

У період воєнної агресії і трагедії, які так болісно переживає населення України, вважаємо за необхідне **вилучити з використання в освітньому процесі твори російських, а також білоруських митців**. Вивільнений навчальний час доцільно використати на ознайомлення учнів та учениць з творами українських, у тому числі регіональних митців, що також сприятиме формуванню патріотичної національної свідомості учнівства, поваги до українського мистецтва і культури, звичаїв і традицій українського народу.

Наголошуємо, що згідно з оновленою Типовою освітньою програмою для 5-9 класів заклади освіти мають можливість гнучко формувати навчальні плани, враховуючи мінімальну та максимальну кількість годин для кожної освітньої галузі [10].

Для учнів **5-7-х класів** вивчення предмета «Мистецтво» доцільно передбачити в обсязі **2 годин** на тиждень, що становить **70 годин на рік**. Враховуючи те, що програма інтегрованого курсу представляє органічне поєднання змісту різних видів мистецтва з домінантністю музичного й образотворчого, цей курс можуть викладати як **один**, так і **два вчителі** (учитель музичного мистецтва, учитель образотворчого мистецтва). У разі викладання двома вчителями у навчальній програмі закладу освіти виокремлюються дві складові: **«Мистецтво: музичне мистецтво» (1 година на тиждень)**, **«Мистецтво: образотворче мистецтво» (1 година на тиждень)**.

Для учнів **8-9-х класів** стандартним навантаженням є **1 година на тиждень**, що становить **35 годин на рік**, а викладає курс **один вчитель** [10]. У 8-му та 9-му класі курс мистецтва має предметну спрямованість. Він поглиблює знання, здобуті учнями в адаптаційному (5-6 класи) та предметному (7 клас) циклах, розширює уявлення про жанри, художню мову різних видів мистецтва, ознайомлює зі стильовими напрямками від античності до реалізму. Особлива увага надається усвідомленню ролі мистецтва в культурі, суспільстві та формуванні особистісної ідентичності.

Наголошуємо, що важливою умовою ефективної реалізації завдань мистецької освітньої галузі є дотримання інтегративного підходу, який передбачає узгодження змісту навчання та очікуваних результатів з різних видів мистецтва. У зв'язку з цим інтегрований курс «Мистецтво» **має викладатися впродовж усього навчального року** як цілісний освітній компонент, **без поділу його складових** (музичної та образотворчої) на окремі навчальні періоди чи семестри.

Особливу увагу слід надавати тому, щоб уроки інтегрованого курсу «Мистецтво» будувалися на засадах педагогіки партнерства. Це передбачає

співпрацю та співтворчість усіх учасників освітнього процесу, використання особистісного діалогу як провідної форми навчальної взаємодії, стимулювання обміну думками й враженнями, а також моделювання життєвих ситуацій у контексті мистецької діяльності. Важливими складниками такого підходу є створення ситуацій вибору, підтримка успіху учнів, розвиток навичок самоаналізу, самооцінювання та самопізнання.

Рівень досягнення результатів навчання в мистецькій освітній галузі встановлюється через:

- вияв обізнаності учня у сфері мистецтва;
- демонстрацію учнями практичних умінь у галузі мистецтва;
- виявлення учнями естетичного ставлення – емоційного, оцінного, критичного – до творів мистецтва, різних мистецьких явищ повсякдення, власної творчості та творчості інших.

Саме тому *оцінювання результатів навчання в мистецькій освітній галузі визначено за критеріями* пізнання та аналіз, інтерпретація творів мистецтва, практична мистецька діяльність, емоційне ставлення до мистецтва, показники яких узгоджено з результатами навчання Державного стандарту базової середньої освіти [1; 2].

Формування та розвиток умінь, необхідних для досягнення очікуваних результатів навчання учнів 5-9 класів, визначених у кожній модельній навчальній програмі, передбачає поступове зростання рівня самостійності здобувачів освіти в опануванні навчального матеріалу та виконанні різних видів навчальної діяльності.

На кожному етапі освітнього процесу вчитель самостійно визначає оптимальний рівень самостійності учнів, враховуючи їхні індивідуальні особливості, а також обсяг і складність навчального матеріалу. Під час уроків цей рівень може оперативно коригуватися відповідно до конкретної ситуації: педагог надає усні рекомендації, пропонує варіанти розв'язання, ставить навідні запитання, демонструє аналогічні приклади, підтримує та мотивує учнів, здійснюючи таким чином формувальне оцінювання.

Формувальне оцінювання дає змогу оцінити особистісний розвиток учня, простежити його навчальний поступ і процес набуття досвіду, що є основою формування компетентностей. Його результати свідчать про рівень сформованості в здобувачів освіти певних умінь і навичок.

Важливим складником формувального оцінювання також є самооцінювання учнів, яке сприяє усвідомленню власних досягнень і напрямів подальшого розвитку.

Результати формувального оцінювання відображають реальний навчальний досвід учнів і можуть фіксуватися через спостереження за їхньою навчально-пізнавальною діяльністю, аналіз учнівських робіт, ведення портфоліо навчальних досягнень та інші способи документування освітніх результатів [10, 11, 12].

Підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання результатів навчання передбачає зіставлення досягнутого учнем з результатами, визначеними для певного класу згідно з ДСБСО та модельною навчальною програмою. У підсумковому оцінюванні суб'єктом оцінювання є вчитель.

Тематичне оцінювання – це фіксація проміжного контролювання за всіма видами діяльності учня, виконаних упродовж певного періоду, визначеного модельною навчальною програмою (тема, розділ), чи його частини.

Семестрове оцінювання з мистецтва передбачає **оцінювання за групами результатів і загальну оцінку** результатів навчання. Здійснюють семестрове оцінювання, узявши до уваги різні види навчальної діяльності протягом семестру й динаміку особистих навчальних досягнень учня.

Для підвищення ефективності навчання й об'єктивності оцінювання навчальних результатів радимо:

- 1) чітко формулювати зрозумілі для учнів очікувані результати навчання (за групами результатів і за критеріями оцінювання їх);
- 2) наводити приклади завдань і видів діяльності з аналізом за критеріями оцінювання результатів виконання;

3) оперативно й доступно надавати учням зворотний зв'язок щодо досягнення ними очікуваних результатів навчання;

4) вчасно коригувати процес навчання для досягнення його очікуваних результатів [10, 11, 12].

Наголошуємо, що в додатку 20 до ДСБСО в мистецькій освітній галузі **загальні результати навчання** об'єднані у **4 групи**, однак **галузеві критерії** містять **3 групи результатів**. Група результатів *«Використання інформаційного середовища у власній творчості та художній комунікації»* в критеріях була імплементована в три групи: 1) пізнання мистецтва; 2) художньо-творча діяльність, мистецька комунікація; 3) емоційний досвід, художньо-естетичне ставлення.

Отже, кожен результат навчання (уміння), який учень чи учениця демонструє під час виконання запропонованої на уроці діяльності, а також рівень його сформованості, учитель оцінює відповідно до визначених критеріїв. Уміння учнів аналізувати твори мистецтва, зокрема характеризувати особливості художньої мови різних видів мистецтва, доречно застосовувати мистецьку термінологію, порівнювати образи та інтерпретувати їх, оцінюються за критеріями **Групи 1 (знаннявий компонент)**. За цим самим критерієм визначається рівень сформованості в здобувачів освіти навичок пошуку, добору та аналізу мистецької інформації в цифровому середовищі.

Виконання практично-творчих завдань у різних видах мистецтва, зокрема образотворчому та музичному, оцінюється за критерієм **Групи 2 (діяльнісний компонент)**. До таких видів діяльності належать виконання робіт у графічних, живописних і пластичних художніх техніках, створення зображень шляхом експериментування з кольором, лінією та формою, а також спів, музикування, імпровізація, інсценізація, фільмування та інші види творчої діяльності. За цим самим критерієм оцінюється здатність учнів і учениць створювати мистецькі продукти з використанням цифрових інструментів і технологій.

Уміння учнів розпізнавати та описувати емоції (як власні, так і втілені в мистецьких творах), висловлювати ціннісні судження й критично оцінювати

твори мистецтва та мистецькі образи оцінюються за критерієм **Групи 3 (ціннісний компонент)** [12].

Серед інструментів, які використовуються для діагностувальної та оцінювальної діяльності, важливе місце посідають чеклисти, бланки оцінювання й самооцінювання, а також рубрики. Мистецька рубрика є ефективним засобом оцінювання, що визначає чіткі критерії для аналізу та оцінювання навчальних досягнень учня.

Учителі мають академічну свободу у виборі форм і форматів проведення підсумкових робіт. Нині існує широкий спектр варіантів таких завдань, проте визначальним принципом їхнього розроблення має бути відповідність вимогам щодо оцінювання груп навчальних результатів згідно з чинними нормативними положеннями.

Під час підготовки підсумкової роботи доцільно інтегрувати різні види навчальної діяльності здобувачів освіти. Для оцінювання результатів навчання за *першою групою критеріїв* рекомендовано використовувати тестові завдання різних форматів: із вибором однієї або кількох правильних відповідей, на встановлення відповідності, узагальнення та систематизацію знань тощо.

Друга група критеріїв орієнтована на оцінювання практичної діяльності учнів, пов'язаної з художньо-творчою діяльністю, зокрема у сферах музичного та образотворчого мистецтва.

Оцінювання навчальних досягнень за *третьою групою критеріїв*, що акцентує увагу на ціннісному ставленні до мистецтва та емоційно-естетичному досвіді здобувачів освіти, доцільно здійснювати за допомогою завдань відкритого типу, обговорень, рефлексивних вправ та за потреби тестових завдань [10, 11, 12].

Мистецька освіта **в старшій школі (10-11 класи)** має на меті розвиток індивідуального стилю учнів, поглиблення розуміння мистецтва як форми суспільного й особистісного самовираження. Основні акценти – розширення світогляду через вивчення мистецтва різних епох, стилів і культур, формування

вміння висловлювати власні мистецькі судження, підготовка до творчих професій або культурної самореалізації незалежно від майбутньої професії.

Вивчення предметів мистецької освітньої галузі в 10-11-х класах здійснюватиметься за такими програмами: «Мистецтво. Рівень стандарту. 10-11 класи», «Мистецтво. Профільний рівень. 10-11 класи». Програми розміщені на офіційному вебсайті МОН [16].

Варто зазначити, що остаточне рішення щодо розподілу навчального часу приймає педагогічна рада школи, яка затверджує освітню програму закладу. Тому в окремих випадках можливі незначні відхилення від стандартного навантаження.

Звертаємо увагу педагогічних працівників, що відповідно до чинних державних стандартів освіти навчальні програми з усіх предметів і курсів передбачають використання 20% резервного часу. Учитель має можливість самостійно визначати напрями його використання під час складання календарно-тематичного планування. Цей час доцільно спрямовувати на вдосконалення практичних умінь учнів, дослідження навколишнього середовища, проведення краєзнавчих розвідок, реалізацію дослідницько-пізнавальних проєктів, організацію екскурсій, зокрема за ініціативою самих дітей.

Учителям інтегрованого курсу «Мистецтво» під час проведення уроків варто пам'ятати, що мистецтво відіграє важливу роль у формуванні в учнів почуття патріотизму й гордості за рідну землю та країну, у якій ми живемо. Тому важливо підходити до розкриття змісту мистецьких творів, особливо українських, саме із цієї перспективи. Українське мистецтво має багату спадщину, якою можна пишатися. Шедеври нашого народу створювались у різні періоди історичного та культурного розвитку держави й цивілізації.

Список використаних джерел та літератури

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.06.2026).

2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / заг. ред. Грищенко М. 2016. 134 с. URL: <https://surl.li/xkhwgl> (дата звернення: 10.06.2026).

3. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р. URL: <https://surl.li/frkjta> (дата звернення: 11.06.2026).

4. Як налагодити дистанційне навчання – посібник для шкіл від ГО «Смарт освіта» та МОН. *Нова українська школа*. URL: <https://surl.lu/sdfsdli> (дата звернення: 10.06.2026).

5. Мистецька освітня галузь. *Інститут модернізації змісту освіти*. URL: <https://surl.li/mycdhk> (дата звернення: 10.06.2026).

6. Драматургія і театр. 7-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс) : модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / Старагіна І., Івасюк О., Матусяк А., Бакула Б. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Mizhhal.intehr.kursy.2023/Dramaturhiya.i.teatr.7-9.kl.Starahina.ta.in-08.09.2023.pdf> (дата звернення: 10.06.2026).

7. «Ідеального інструменту подолання освітніх втрат не існує, але можна комплексно використовувати найкращий досвід», – Тетяна Вакуленко. *Нова українська школа*. URL: <https://surli.cc/sancui> (дата звернення: 09.06.2026).

8. Оцінювання в НУШ 5-9 класах: відповідаємо на запитання. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://surl.li/haoinl> (дата звернення: 10.06.2026).

9. Про затвердження плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» : розпорядження Кабінету Міністрів

України від 13.12.2017 №903-р. URL: <https://surl.li/ugzyci> (дата звернення: 11.06.2026).

10. Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120. URL: <https://surl.li/jskkua> (дата звернення: 10.06.2026).

11. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093. URL: <https://surl.li/qtzview> (дата звернення: 10.06.2026).

12. Про окремі питання оцінювання результатів навчання : лист Міністерства освіти і науки України від 14.03.2025 №1/4895-25. URL: <https://surl.li/hwtsbu> (дата звернення: 10.06.2026).

13. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в основній школі : навч.-метод. посібник. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2000. 216 с.

14. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посібник. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2011. 640 с.

15. Теорія і практика мистецької освіти : збірник наукових праць. Ч. II / ред.-упор. Л.В. Обух (відп. ред.), М.А. Моїсєєва. Житомир : О.О. Євенок, 2021. 186 с.

16. Навчальні програми для 10-11 класів. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 10.06.2026).